

**“Het is wel mijn geld”
- pensioengeld voor kernwapens -**

**ABP stap uit
kernwapens!**

Stop Wapenhandel, mei 2015

Mark Akkerman

Stop Wapenhandel

Anna Spenglerstraat 71 - 1054 NH Amsterdam - Phone +31 (0)20 616 4684 - www.stopwapenhandel.org

Stop Wapenhandel is een onafhankelijke stichting die onderzoek doet, campagne voert en het maatschappelijk debat over wapenhandel en wapenproductie stimuleert. Deskundig, betrokken en effectief.

Stop Wapenhandel is voor haar werk afhankelijk van giften. Help mee met een gift op rekening NL11 TRIO 0390 4073 80 tnv Stop Wapenhandel te Amsterdam.

Colofon

Uitgave: Stop Wapenhandel, mei 2015
Geschreven door Mark Akkerman

Dit onderzoek is mede mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van de Grassroots Foundation.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Modernisering kernwapens	5
Airbus	7
2. Investerings pensioenfondsen	8
3. Conclusie	11
Bijlage: bedrijven	12

Inleiding

Voor het eerst in vele jaren lijkt er weer enige beweging te komen in internationale besprekingen over nucleaire ontwapening. Tegelijkertijd is er een weerbarstige werkelijkheid waarin nucleaire arsenalen vernieuwd worden en militaire doctrines een blijvende rol voor kernwapens voorzien.

Dat laatste betekent dat de wereld ook de komende decennia te maken zal hebben met voor gebruik gereed staande massavernietigingswapens. Dat is slecht nieuws, behalve voor hen die daarvan profiteren. Enkele tientallen wapenbedrijven zijn betrokken bij ontwikkeling, productie en onderhoud van kernwapens. Zij zijn voor hun werk deels afhankelijk van kapitaal dat door aandeelhouders wordt ingebracht.

Nederlandse pensioenfondsen beleggen een groot deel van hun niet geringe vermogens in bedrijfsaandelen. Sinds een jaar of acht volgt Stop Wapenhandel investeringen van pensioenfondsen in kernwapenbedrijven op de voet. Wat is de huidige stand van zaken?

1. Modernisering kernwapens

Alle kernwapenstaten zijn druk bezig hun nucleaire arsenalen te vernieuwen. Een van de gevaren daarbij is dat een deel van de nieuwe kernwapens meer geschikt gemaakt wordt voor zogenaamd 'beperkt' gebruik, wat de drempel om ze in te zetten verlaagd. Het komt erop neer dat de bommen minder krachtig zijn of met grotere precisie gebruikt kunnen worden. Militaire planners denken dat ze daarmee ingezet kunnen worden op het slagveld, zonder dat dit escaleert in een totale allesvernietigende nucleaire oorlog. De kans is echter zeer groot dat het in geval van een crisis niet bij zo'n beperkte inzet zal blijven, gezien de nucleaire doctrines van de kernwapenstaten, die alle opties open laten en gericht zijn op met steeds meer kracht terugslaan. Ook eventuele 'beperkte' inzet zal trouwens verstrekkende, langdurige en vernietigende gevolgen hebben.

Voor Nederland krijgt de moderniseringsslag vorm in de introductie van de zogenaamde B61-12-atoombom. Deze bom wordt opgebouwd uit onderdelen van de huidige Amerikaanse B61-bommen, die op diverse luchtmachtbases in Europa, waaronder Volkel in Noord-Brabant, zijn gestationeerd. **Door het toevoegen van een nieuw geleidingssysteem, in de vorm van staartvleugels (ontwikkeld door Boeing), wordt de precisie van het wapen verhoogd. Dit betekent dat de bommen in de militaire praktijk veel bruikbaar worden dan de eerdere B61-versies. De drempel om ze daadwerkelijk in te zetten wordt zo lager.**

De nieuwe kernwapens kunnen ingezet worden door de huidige F16-bommenwerpers, het is de bedoeling dat ze ook door de opvolger, F35 (Joint Strike Fighter), gebruikt kunnen worden.¹ De B61-12 zou tenminste dertig jaar bruikbaar moeten blijven, wat betekent dat ze tot ongeveer 2050 inzetklaar gereed kunnen blijven staan.

PARLEMENT WIL AF VAN KERNWAPENS

De afgelopen jaren sprak een meerderheid in de Tweede Kamer zich bij motie uit tegen de plaatsing van deze gemoderniseerde Amerikaanse kernwapens in Nederland en tegen een nucleaire taak voor de F35. De regering besloot echter beide moties naast zich neer te leggen, iets waar de Kamer zich verder niet tegen verzette.²

Recent ging de Kamer toch weer een stap verder dan de regering. Een motie van D66, PvdA en SP waarin de regering verzocht wordt “inhoudelijk deel te nemen [...] aan internationale besprekingen over een verdrag voor een verbod op nucleaire wapens”, werd tegen de wil van minister Koenders van Buitenlandse Zaken aangenomen.³

¹ Mark Akkerman, Over de modernisering van de kernwapens in Nederland, factsheet, Ontwapen!, november 2013; later dit jaar volgt een onderzoek naar investeringen van pensioenfondsen in bedrijven die zijn betrokken bij de ontwikkeling van de F35.

² Tweede Kamer, Nucleaire ontwapening en non-proliferatie, brief van de ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken, 33783 – nr. 5, 14 januari 2014; Tweede Kamer, Nucleaire ontwapening en non-proliferatie, verslag van een Algemeen Overleg, 33783 – nr. 11, vastgesteld 2 april 2014

³ Tweede Kamer, Nucleaire ontwapening en non-proliferatie, motie van het lid Sjoerdsma c.s., 33783 – nr. 19, 23 april

Ook nu trok de regering zich hier niks van aan. Sterker nog, kort na het aannemen van deze motie, verdedigde de Nederlandse vertegenwoordiger tijdens de belangrijke vijfjaarlijkse Review Conference van het Non-Proliferatieverdrag (NPV) het uiterst omstreden beleid van 'nuclear sharing'. Dit is het in NAVO-verband stationeren van Amerikaanse kernwapens in diverse Europese landen (op het moment nog Nederland, Duitsland, België en Italië), die zich juist in het kader van het NPV verplicht hebben kernwapenvrij te blijven.⁴

2015; PAX, Tweede Kamer: Nederland moet meedoen aan onderhandelingen over kernwapenverbod, persbericht, 23 april 2015

⁴ Susi Snyder, Dutch defend nuclear sharing in New York, PAX No Nukes-blog, 7 May 2015

AIRBUS

Airbus (voorheen bekend als EADS) is een van de grootste Europese wapenbedrijven, en behoort ook mondiaal tot de top tien van wapenproducenten. Productie vindt met name in Duitsland, Frankrijk en Spanje plaats. Het hoofdkantoor is echter in het Nederlandse Leiden gevestigd, vooral om belastingredenen. Samen met het Britse BAE Systems en het Italiaanse Finmeccanica is het eigenaar van de rakettenproducent MBDA.

Airbus is sinds jaar en dag betrokken bij de ontwikkeling en productie van het Franse kernwapenarsenaal. Het bedrijf heeft een vinger in de pap bij alle op het moment in gebruik zijnde kernwapens van de Franse marine en luchtmacht.

Bij de marine zijn de M45 en M51 in gebruik op onderzeeërs. De M45 ballistische raket is al vanaf 1985 in dienst. Airbus doet ook onderhoud en vernieuwing van de wapens en ondersteunende systemen.⁵

De M51, bedoeld als opvolger voor de M45, is sinds eind 2010 in gebruik. In 2015 moet de opdracht voor de ontwikkeling van een tweede versie, met nieuwe kernkoppen, worden gegeven.⁶ De M51 heeft ten opzichte van de M45 een groter bereik en is flexibeler inzetbaar.

Airbus is ook betrokken bij haalbaarheidsonderzoeken voor een nieuwe generatie Franse kernwapenonderzeeërs.

De luchtmacht beschikt over zogenaamde ASPM-kernwapens. De oorspronkelijke versie van deze middellangeafstandsraket werd gemaakt door de 'Tactical Missile Division' van Aérospatiale, nu onderdeel van MBDA. De nieuwste versie, de sinds 2007 operationele ASPM-A, wordt geproduceerd door hetzelfde MBDA. Deze raket heeft een bereik van ongeveer 600 kilometer, twee keer zo ver als de eerdere ASPM-versie.

De ASPM-A beschikt over een thermonucleaire kernkop met een lading van 300 kiloton, ongeveer twintig keer zo veel als de atoombom die in 1945 op Hiroshima werd gegooid. Volgens de Franse nucleaire doctrine kan de ASPM als laatste 'waarschuwingsschot' afgevuurd worden, voordat overgegaan wordt tot een volledige inzet van strategische kernwapens.⁷

Airbus speelt al met al een belangrijke rol in de modernisering van het Franse nucleaire arsenaal. Extra zorgelijk is dat nieuwe kernraketten, de M51 en de ASPM-A, in de praktijk veel 'bruikbaar' zijn dan hun voorgangers. Daarmee wordt de drempel tot kernwapeninzet ook lager.

⁵ <http://www.space-airbusds.com/en/programmes/m-45-r3j.html>

⁶ <http://www.space-airbusds.com/en/programmes/m-51-juy.html>

⁷ <http://missilethreat.com/missiles/asmp-a/>

2. Investerings pensioenfondsen

ONTWIKKELINGEN IN BELEID

Stop Wapenhandel publiceerde in juni 2013 een gedetailleerde update van beleggingen van pensioenfondsen in kernwapens. Veruit de meeste pensioenfondsen hadden hun keuze in het wel of niet uitsluiten van kernwapens toen wel gemaakt, nadat er in de jaren daarvoor veel aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen was geweest.

De afgelopen twee jaar zijn er dan ook geen grote verschuivingen meer te zien. Toch zijn er een aantal positieve ontwikkelingen te melden. Het pensioenfonds van DSM, dat in juni 2013 nog in zeven kernwapenbedrijven aandelen had, besloot enkele maanden later alsnog kernwapens uit te gaan sluiten: “Producenten van controversiële wapens zoals nucleaire wapens die niet onder de uitsluitingscriteria van het Global Compact vallen worden ook uitgesloten.”⁸

Het Pensioenfonds Horeca & Catering (PH&C) liet Stop Wapenhandel in 2013 nog weten de beperkte uitsluitingenlijst van het Noorse Government Pension Fund te volgen. Dit Noorse pensioenfonds was lang een koploper op het gebied van verantwoord beleggen, maar hanteert dermate strikte criteria dat veel kernwapenbedrijven ten onrechte niet uitgesloten worden. Sindsdien is PH&C een veel strikter beleid gaan hanteren, waardoor de uitsluitingenlijst fors is uitgebreid.⁹ Inmiddels wordt in geen enkel kernwapenbedrijf meer geïnvesteerd.

Vier van de vijf grootste pensioenfondsen (ABP, PMT, BpfBouw en PME) blijven echter wel in kernwapens beleggen. ABP handhaaft, ondanks doorlopende druk vanuit de achterban en diverse NGO's, een beleid waarin enkel beleggingen worden uitgesloten in bedrijven die betrokken zijn bij de productie van kernwapens in strijd met het Non-Proliferatieverdrag. Hoewel alle 'officiële' kernwapenstaten (VS, Rusland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, China) de in dit verdrag opgenomen verplichting tot ontwapening alle tientallen jaren negeren, ziet ABP geen been in het investeren in bedrijven die betrokken zijn bij de kernwapens van deze landen. **Met het investeren in de modernisering van de nucleaire arsenalen, een proces dat in alle vijf staten loopt, wordt het op de lange baan schuiven van kernontwapening verder gefaciliteerd.**

De 207 miljoen euro die ABP in Boeing belegt is slecht te rijmen met de wens van een Kamermeerderheid om de Amerikaanse kernwapens op Vliegbasis Volkel niet te moderniseren. Boeing is verantwoordelijk voor de assemblage van het staartsysteem dat de nieuwe atoombom, de B61-12, beter inzetbaar moet maken. Dit verlaagt de drempel voor kernwapeninzet.

Het nogal kunstmatige onderscheid dat ABP hanteert tussen 'goede' en 'slechte' kernwapens werd bovendien niet strikt gevolgd. In 2014 bleek dat ABP begonnen was met beleggen in het Indiase bedrijf Larsen & Toubro, dat verantwoordelijk is

⁸ Pensioenfonds DSM Nederland, MVB en Corporate Governance, brochure, oktober 2013

⁹ http://www.phenc.nl/~media/Phenc%202013/Documenten/Vermogensbeheer/150408_Lijst%20van%20uitgesloten%20beursgenoteerde%20ondernemingen%20Q22015.pdf

voor de ontwikkeling en productie van kernwapenonderzeeërs voor India. India beschikt buiten het NPV om over kernwapens.

In de loop van vorig jaar wezen zowel Stop Wapenhandel als PAX ABP enkele malen op het feit dat beleggen in Larsen & Toubro strijdig is met het eigen beleggingsbeleid. Na negen maanden tegensputteren besloot ABP begin 2015 toch bakzeil te halen. Het stootte de aandelen in het bedrijf af “omdat de onderneming naar de mening van ABP onvoldoende medewerking verleent om het vermoeden van rechtstreekse betrokkenheid bij de productie van kernwapens in strijd met het non-proliferatieverdrag (NPV) te weerleggen.”¹⁰

Van de onderzochte fondsen zijn het Pensioenfonds Grafische Bedrijven (PGB) en het Bpf Woningcorporaties de enige die nog in Larsen & Toubro beleggen. PGB gaat daarbij zover in het beleggingsbeleid te stellen dat “[k]ernwapens [...] vooralsnog als noodzakelijke middelen [worden] gezien om de stabiliteit en de vrede te kunnen handhaven.”¹¹

BELEGGINGEN

Voor dit onderzoek werden de grootste twintig pensioenfondsen (naar belegd vermogen) die hun beleggingen openbaar maken onder de loep genomen.¹² In onderstaand overzicht is te zien in welke kernwapenbedrijven ze beleggen.¹³ Waar bekend wordt ook de omvang van de belegging weergegeven. De informatie is afkomstig uit door de pensioenfondsen zelf gepubliceerde overzichten.

De totale omvang van de beleggingen van ABP in kernwapenbedrijven is ongeveer gelijk aan die van een jaar geleden, met ruim 1,1 miljard euro. Het blijft daarmee veruit de grootste investeerder in kernwapens onder de Nederlandse pensioenfondsen. Andere pensioenfondsen die in veel kernwapenbedrijven beleggen zijn PMT, PME, de pensioenfondsen van de Bouw, het Vervoer, de Grafische Bedrijven, de Schilders, de Woningcorporaties en van Shell.

Het overzicht laat een steeds duidelijker onderscheid zien tussen pensioenfondsen die kernwapens niet uitsluiten, en dan ook in veel kernwapenbedrijven beleggen, en pensioenfondsen die dat wel doen. Ook bij die laatste categorie is het beleid niet altijd waterdicht, waar bijvoorbeeld een minder strikte definitie van betrokkenheid bij kernwapens wordt gehanteerd. Zo blijft PFZW hardnekkig investeren in Rolls-Royce, omdat het de productie van kernreactoren als voortdrijvingsmechanisme voor de in ontwikkeling zijnde nieuwe Britse kernwapenonderzeeërs onvoldoende reden vindt om van directe betrokkenheid bij kernwapens te spreken.¹⁴

¹⁰ ABP, Twee bedrijven uitgesloten door ABP vanwege verboden wapens, persbericht, Heerlen, 15 januari 2015

¹¹ <http://www.pensioenfondspgb.nl/Over-ons/Vermogensbeheer/Verantwoord-beleggen/uitsluitingsbeleid/Paginas/default.aspx>

¹² http://www.firstpensions.nl/content/pdf/14-19_sector_in_cijfers.pdf; Opvallend is dat de transparantie af lijkt te nemen: pensioenfondsen publiceren geen lijst van beleggingsposities meer of cijfers zijn zeer verouderd.

¹³ Bedrijven betrokken bij ontwikkeling, productie of onderhoud van kernwapens of van overbrengsmiddelen die primair voor gebruik met kernwapens zijn bedoeld of betrokken bij de uitvoering van kernwapentaken.

¹⁴ Hans van Iterson, Beleggingen pensioenfondsen in kernwapens boven 1 miljard euro, Nieuwsbrief NVMP en Artsen voor Vrede, 33e jaargang – nr. 4, winter 2013

Beleggingen pensioenfondsen in kernwapengerelateerde bedrijven (update mei 2015, in miljoenen euro's)

	ABP	PFZW	PMT	BPF Bouw	PME	Pf Shell ¹⁵	Pf Rabobank	Bpf Vervoer	Pf Graf. Bedr.	Spoorwegpf	Bpf Landbouw	Bpf Woningcorpor.	Pf DSM	Pf Horeca & Cat.	Bpf Schilders	Pf Unilever	Pf Akzo	PNO Media	BPF Zorgverzek.	SPOV
Aecom			+		+		+		2,73			0,01	+							
Airbus	135		+	15,32	+			+	4,76			3,19								
Alliant Techsystems / Orbital ATK			+																	
Babcock & Wilcox	1		+	0,11	+				0,20			<0,01								
Babcock International	15		+	1,71	+		+		0,62			0,54		+						
BAE Systems	64			7,24				+	8,78			1,96								
Boeing	207		+	23,48	+			+	7,20			4,86		+						
Finmeccanica	17		+	1,87	+							0,20								
Fluor	11		+	1,24	+	1,38		+	0,67			0,29		+						
GenCorp			+																	
General Dynamics	75		+	8,52		6,22		+	5,75			1,29		+						
Honeywell	196		+	22,24	+	13,98		+	6,24			4,23		+					+	
Huntington Ingalls Industries	6		+	0,73	+				2,55			0,15		+						
Jacobs Engineering	9		+	1,04	+	0,80		+	0,46			0,33		+						
Larsen & Toubro									2,24			0,38								
Leidos (voorheen SAIC)			+		+				0,28			<0,01								
Lockheed Martin	82		+	9,23	+			+	10,91			1,56								
Northrop Grumman	45		+	5,14	+	6,25		+	6,97			1,05		+						
Raytheon	54		+	6,16	+	6,90		+	5,18			1,36		+						
Rockwell Collins	12		+	1,31	+	1,51	+		0,84			0,24		+						
Rolls-Royce	49	57,62	+	5,53	+		+	+	4,29	+		1,83		+						+
Safran	115		+	13,06	+			+	2,88			2,81		+					+	
Serco	1			0,16	+				0,19			0,12		+						
Thales	15		+	1,68	+			+	0,71			0,38		+						
URS			+		+									+						
Exelis	7		+	0,82	+			+	0,29			0,31								

Bronnen: website pensioenfondsen en/of openbare registers van beleggingen (www.sec.gov) – recentste cijfers zoals gepubliceerd per 15 mei 2015

¹⁵ Alleen beleggingen in aandelen Amerikaanse bedrijven bekend.

3. Conclusie

De laatste jaren zijn er weinig opzienbarende verschuivingen te melden in pensioenfondsbeleggingen in kernwapenbedrijven. Enkele pensioenfondsen maakten alsnog de keuze kernwapens uit te sluiten of een strikter uitsluitingsbeleid te gaan hanteren.

Helaas blijven bijvoorbeeld vier van de vijf grootste pensioenfondsen, met het ABP voorop, hardnekkig beleggen in kernwapens. Ze financieren daarmee de modernisering van de nucleaire arsenalen van alle kernwapenstaten, dat verzekert dat de wereld nog zeker decennialang met de dreiging van gebruik van steeds makkelijker inzetbare kernwapens moet leven.

Een opinieonderzoek in opdracht van Trouw liet zien dat een zeer ruime meerderheid (84%) van de ondervraagden wil dat pensioenfondsen überhaupt niet in de wapenindustrie beleggen.¹⁶ Dit is helaas bij geen enkel onderzocht pensioenfonds beleid, maar duidelijk is dat pensioenfondsen die nog in kernwapens beleggen ver achterlopen bij de publieke opinie en bij een meerderheid van het parlement, waar de wens tot nucleaire ontwapening steeds breder steun vindt.

---

¹⁶ Joop Bouma en Esther Bijlo, Nederlanders bereid meer te betalen voor groen pensioen, Trouw, 1 juni 2015

Bijlage: bedrijven

Voor een beschrijving van de kernwapengerelateerde activiteiten van de in dit overzicht opgenomen bedrijven, verwijzen we naar de factsheets 'Beleggingen pensioenfondsen in kernwapens' van oktober 2012 en juni 2013.¹⁷

Nieuwe bedrijven:

AECOM

AECOM maakt deel uit van het joint venture National Security Technologies, dat de Nevada National Security Site beheert (NNSS). Dit is het enige Amerikaanse testgebied waar nog subkritische testen plaatsvinden. De NNSS speelt een belangrijke rol in de modernisering van het kernwapenarsenaal van de Verenigde Staten.¹⁸

Exelis

In december 2014 tekende Exelis een miljoenencontract met de Amerikaanse luchtmacht voor het integreren van “modern data storage and retrieval technology” in het Strategic Automated Command Control System (SACCS). Dit systeem zorgt ondermeer voor de authenticatie van wachtwoorden voor kernwapenplatforms, bommenwerpers en ondersteunende eenheden. Met de upgrade door Exelis moet het huidige systeem tot 2030 bruikbaar kunnen zijn.¹⁹ Eerder voerde Exelis diverse andere werkzaamheden uit voor het SACCS.²⁰

Finmeccanica

Omdat de kernwapengerelateerde contracten van het Italiaanse Finmeccanica afgerond waren, was het bedrijf niet meer opgenomen in de laatste update over pensioenfondsinvesteringen in kernwapens. Inmiddels is er sprake van een nieuw contract: DRS Technologies, een dochterbedrijf van Finmeccanica, bouwt voor de Amerikaanse luchtmacht transportvoertuigen voor de boosters van de Minutemen III nucleaire raketten.²¹

GenCorp

Het Amerikaanse GenCorp is al decennialang betrokken in kernwapengerelateerd werk. Dochterbedrijf Aerojet Rocketdyne produceert onder meer aandrijfsystemen voor de Minuteman III- en Trident II-kernraketsystemen.²²

Larsen & Toubro

Larsen & Toubro is verantwoordelijk voor de ontwikkeling en productie van

¹⁷ <http://stopwapenhandel.org/sites/stopwapenhandel.org/files/pensioenfondsenkernwapens-oktober2012.pdf>;
<http://www.stopwapenhandel.org/sites/stopwapenhandel.org/files/updatepfkw--juni2013.pdf>

¹⁸ <http://nukewatch.org/activemap/NWC-N2S2.html>; <http://www2.nstec.com/Pages/index.aspx>

¹⁹ Exelis, Exelis awarded US Air Force contract to upgrade Strategic Automated Command Control System digital memory technology, press release, 3 December 2014

²⁰ Exelis, ITT Exelis awarded Air Force contract for upgraded digital memory technology, news release, 7 May 2013

²¹ DRS Technologies, DRS Technologies awarded \$25 million to provide U.S. Air Force with new Minuteman III Transporter Erector Vehicle, press release, 4 June 2013

²² Mark Anderson, Aerojet Rocketdyne lands rocket motor contract for missiles, Sacramento Business Journal, 2 December 2013; <http://www.rocket.com/trident-d-5-pbcs>

kernwapenonderzoekers voor India.²³ Het bedrijf heeft ook een lanceersysteem voor Indiase kernraketten ontwikkeld.²⁴

Naast deze bedrijven zijn er nog een aantal bedrijven die kernwapengerelateerd werk doen, maar waarin geen beleggingen van Nederlandse pensioenfondsen zijn gevonden. Redhall, waarin voorheen belegd werd door PMT, is om die reden uit de lijst verdwenen.

---

²³ Business Standard, We played a vital role in Arihant: L&T, 27 July 2009; <http://www.naval-technology.com/projects/arihant-class/>

²⁴ <http://www.army-technology.com/projects/akashsurfacetoairmis/>

Recente publicaties van Stop Wapenhandel

Reactie op initiatiefnota 'Wapens en principes', april 2015

Wapenpromotie bij foute vrienden: Nederlandse bedrijven op de IDEX wapenbeurs 2015, januari 2015

Pensioengeld voor militaire drones, oktober 2014

Analyse Nederlandse wapenexport 2013, september 2014

Israel and the international arms trade, companies involved, augustus 2014

Wapenhandel en militarisering: het schoolrapport van Europese lijsttrekkers, mei 2014

“Hoge kwaliteit, zo goed als nieuw”: tweedehands wapens uit Nederland, maart 2014

Analyse Nederlandse wapenexport 2012, februari 2014

Wapenproductie als banenmotor? Nederland en het defensie industrie beleid, december 2013

Piraterij, private beveiliging en wapenexport, juli 2013

Guns, Debt and Corruption: Military spending and the EU crisis, april 2013 (met TNI)

Analyse Nederlandse wapenexport 2011, december 2012

Militarisering van security, november 2012

Pensioenfondsen in kernwapens, oktober 2012

Duurzame energie voor duurzame vrede, september 2012 (met Projectgroep Energie en Geopolitiek)

Zonder donateurs geen Stop Wapenhandel

**Steun ons met een gift op rekening NL.11.TRIO.0390.407.380
t.n.v. Stop Wapenhandel, Amsterdam**